

עורכים : פאול ריבלין, יצחק גל 'ע' עורך: תרזה הרינגס, גל בוינובר כרך 2, גיליון מס' 2, פברואר

2012

התפתחויות צפויות בשוק הנפט ומתחים במפרץ

פאול ריבלין

ב-21 בפברואר סל המחירים של אופ"ק הגיע ל-119.20 דולר, עליה של 7 אחוזים מאז תחילת 2012. עליית המחירים הינה תוצאה של החרדות הגוברות לגבי האפשרות לשיבוש האספקה בעקבות המתחויות עם איראן. איראן הינה יצרנית הנפט החמישית בגודלה בעולם, המייצרת מעל חמישה אחוזים מהיצור העולמי, והיצואנית השלישית בגודלה של נפט גולמי (ראה טבלה 1). אם המחיר הזה יישמר או יעלה, הוא יאיים על ההתאוששות המהוססת של הכלכלה האמריקאית ויחליש עוד יותר את הכלכלות של יבואניות הנפט האחרות.

טבלה 1

הפקת ויצוא נפט במפרץ הפרסי 2010

אחוז עולמי (%)	יצוא (מיליון חביות ליום)	אחוז עולמי (%)	יצור (מיליון חביות ליום)	אחוז עולמי (%)	רזרבות (מיליארד חביות)	
6.76	2.58	5.2	4.25	9.9	137	איראן
4.95	1.89	3.1	2.46	8.3	115	עיראק
3.75	1.43	3.1	2.51	7.3	101.5	כווית
1.97	0.75	1.0	0.87	0.4	5.5	עומאן
1.6	0.60	1.7	1.57	1.9	25.9	קטר
17.4	6.64	12.0	10.01	19.1	264.5	ערב הסעודית
5.5	2.10	3.3	2.85	7.1	97.8	איחוד האמירויות הערביות
41.93	15.99	29.4	24.52	54.1	747.2	סך הכל

מקור: BP, אופ"ק וחישובי המחבר

מיקומה של איראן על מצרי הורמוז, שם עיקר כושר הייצור ודרכם עוברים כ-40 אחוזים מייצוא הנפט הגלובלי, נותר מקור לדאגה, בעקבות אימויה של איראן לסגור את המצרים (ראה מפה). במקרה של עימות, הסגר ינטרל במידה רבה גם את עודף כושר הייצור (spare capacity) של אופ"ק.

מסלולים אלטרנטיביים ליצוא הנפט מהמפרץ הפרסי כוללים את צינור Petroline, הידוע גם כ"צינור מזרח מערב", שאורכו כ-1200 קילומטרים, החוצה את ערב הסעודית מאבקי לים סוף. לצינור זה קיבולת של כ-5 מיליון חביות ליום. לצינור הגז הטבעי המונזל אבקי-ינבע, הזורם במקביל ל-

Petroline לכיוון ים סוף, יש קיבולת של 290,000 חביות ליום. ניתן להזרים נפט צפונה באמצעות צינור הנפט עיראק-תורכיה, אל נמל גייהאן שלחופי הים התיכון, אבל הכמויות הוגבלו עקב סגירת הצינור האסטרטגי המחבר בין צפון ודרום עיראק.

איחוד האמירויות הערביות מסיים את בניית צינור הבשאן-פג'ירה שיחבר את אבו ד'אבי לנמל פג'ירה שמדרום למצרי הורמוז ויעביר 1.5 מיליון חביות ביום. הוא צפוי להתחיל לפעול בתחילת קיץ 2012. אפשרויות אחרות, מרוחקות יותר, כוללות את צינור (IPSA) Iraq Petroleum Saudi Arabia המושבת, בעל הקיבולת 1.65 מיליון חביות ליום (שמנוצל להפצת גז בערב הסעודית) וצינור הנפט הטרנס-ערבי המושבת ללבנון, לו קיבולת של 0.5 מיליון חביות ליום. כל עוד המאבק בסוריה נמשך, לא תתאפשר הפעלת האחרון.

למרות שטהראן מאיימת לסגור את המיצרים, מאוד לא סביר שזה יקרה, שכן הנפט מהווה 80 אחוזים מהיצוא האיראני ואין לאיראן מתקני יצוא ממזרח למיצרים, שיוכלו להחליף אותם במידה ואלה יסגרו. אם הכנסותיה של איראן מהנפט יפסקו או יצנחו בצורה קיצונית, כלכלתה תתמוטט. יתר על כן, איראן עדיין מייבאת מוצרי נפט משום שבתו הזיקוק שלה לא עומדים בביקושים המקומיים. זו אחת מתוצאות הסנקציות. אפשרות סבירה יותר מסגירת המיצרים על ידי איראן היא התנגשות בין כוחות ימיים מערביים ואיראניים, שתביא לסגירה בפועל של הורמוז, לפחות באופן זמני.

Selected Oil and Gas Pipeline Infrastructure in the Middle East

מקור: ממשלת ארצות הברית

החשש לגבי אספקה מאיראן, כמו גם לחצים מצד ארצות הברית, הובילו את מדינות אסיה לצמצם את יבואן מאיראן. קוריאה הדרומית ויפן, להן קשרים קרובים עם ארצות הברית, מנסות לצמצם את

רכישותיהן. ערב הסעודית הבטיחה לסין, ולאחרונה גם להודו, להשלים פערים שיווצרו בשל צמצום היבוא מאיראן. המתרחשות בין המערב ואיראן הוסיפה פרמיית סיכון של 5-10 דולר לחבית למחירי הנפט הגולמי. בהתחשב במצבה החלש של כלכלת העולם, כוחות מערביים מנסים להבטיח את המשך מכירת הנפט האיראני כדי שסך ההיקף המגיע לשווקים העולמיים לא יקטן.

סיבה נוספת למחירי הנפט הגבוהים היא שמומחים סבורים שאופ"ק זקוק לעודף כושר ייצור, השווה לפחות חמישה אחוזים מהביקוש הגלובלי לנפט, אשר ניתן לממש אותו במהירות כדי לייצב מחירים. הכוונה היא לעודף כושר ייצור של כ-4.5 מיליון חביות ליום, שעה שנכון לכתבת המאמר, לאופ"ק יש כ-2.8 מיליון חביות ליום בלבד, אם כי הכמות תגדל לכ-3.9 מיליון חביות ליום בקיץ. יתר על כן, ישנם ספקות רבים לגבי אמיתות ההערכות של חברות אופ"ק לגבי יכולת הייצור, אשר מוסיפים לדאגה ומתבטאים במחירים.

בעוד שמחירי הנפט הגבוהים לוחצים על הצרכנים ברחבי העולם, הם הגבירו את ההכנסות של היצרניות (ראה טבלה 2). בין השנים 2010-2012, ההכנסות מיצוא הנפט של שש מדינות המפרץ שהן חברות באופ"ק צמחו בכמעט 28 אחוזים. זה הותיר להן מרווח פיננסי לא מבוטל, בו השתמשו כשהאביב הערבי החל.

טבלה 2

ההכנסות מיצוא הנפט של חברות אופ"ק במזרח התיכון, 2000-2012 (במיליארדי דולרים)

2012	2011	2010	2005	2000	
88	82	73	53	28	איראן
64	60	50	19	21	עיראק
78	70	60	42	19	כווית
51	48	37	18	12	קטר
283	265	225	162	76	ערב הסעודית
90	84	67	50	40	איחוד האמירויות הערביות
654	609	512	344	196	סך הכל

מקור: U.S. Energy Information Administration, אופ"ק וחישובי המחבר

מחירי הנפט הגבוהים משקפים עצבנות לגבי האספקה ולגבי עוצמת הביקוש העולמי. יש לציין כאן כמה מהעובדות הבסיסיות שנוטות להישכח באקלים הנוכחי.

מאז משבר 1973, חלקו של הנפט בצריכת האנרגיה העולמית קטן, מ-48 אחוזים בשנת 1973 ל-41 אחוזים בשנת 2009. יחד עם זאת, מאחר שסך צריכת האנרגיה צמח ב-79 אחוזים, תפוקת הנפט גדלה ב-53 אחוזים ותלותה של כלכלת העולם בו נותרה גדולה.

דפוס צריכת האנרגיה בחלוקה אזורית גם הוא השתנה באופן דרמטי למדי. בשנת 1973, חברות הארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (OECD) היוו מעט יותר מ-60 אחוזים מצריכת האנרגיה העולמית. בשנת 2009, חלקן היה מעט פחות מ-43 אחוזים. שינוי זה שיקף שילוב של גורמים, למשל צמיחה איטית בקרב הצרכניות הגדולות ועצימות שימוש באנרגיה נמוכה יותר (ראו בהמשך). מצד שני, חלקה של אסיה (הנשלט על ידי סין והודו) צמח מ-14.3 אחוזים ל-29.6 אחוזים. יותר מכל גורם אחר, עוצמת הביקוש הסיני העלתה את מחירי הנפט.

גורם נוסף שהשפיע על הביקוש לאנרגיה ולנפט היא עצימות השימוש באנרגיה. זה נמדד בדרך כלל לפי כמות האנרגיה הדרושה כדי לייצר כמות קבועה של הכנסה לאומית. בין השנים 2000 ו-2008 (השנה האחרונה עליה יש נתונים), העצימות האנרגטית בארצות הברית צנחה ב-14.6 אחוזים, בגרמניה (שהיא מאוד "ירוקה") ב-9 אחוזים, ביפן ב-11 אחוזים ובישראל ב-17.9 אחוזים. בסין, היא צמחה בארבעה אחוזים ובהודו היא צנחה ב-16 אחוזים.

על אף שכלכלת העולם סובלת מהאטה – שגרמה בשנת 2011 למחירים של סחורות רבות לרדת – מחירי הנפט לא ירדו. זה נבע בעיקר בשל התפתחויות וסיכונים גיאופוליטיים בקרב הספקיות. למרות התחזיות הלא-מעודדות לגבי הפעילות הגלובלית בשנת 2012, קרן המטבע הבינלאומית צופה שמחירי הנפט ירדו במידה שולית בלבד, בחמישה אחוזים, מממוצע של של 104.23 דולרים בשנת 2011 ל-99.09 דולרים בשנת 2012, ורק ב-3.6 אחוזים בשנת 2013, ל-95.55 דולרים. התחזיות הללו לא לוקחות בחשבון חוסר יציבות גיאופוליטית, עובדה שמדאיגה את סוכנות האנרגיה הבינלאומית (IEA), בין היתר. סיכונים גיאופוליטיים נקשרים לאיראן, עיראק, סוריה, דרום סודן וניגריה. ישנה גם, כתמיד, אי ודאות פוליטית בוונצואלה לקראת הבחירות לנשיאות באוקטובר.

ה-IEA וה-U.S. Energy Information Administration (EIA) מעריכות שהעולם ימשיך להסתמך בכבדות על נפט עד שנת 2035. לפי ה-IEA, בעוד שאירועי 2011 צמצמו את הביקושים לאנרגיה בטווח הקצר והבינוני, הם לא השפיעו במידה רבה על הצימאון הגובר של העולם לאנרגיה בטווח הארוך. רמת ודפוס צריכת האנרגיה ברחבי העולם תושפע משמעותית על ידי מדיניות ממשלתית בנושאי אנרגיה ושינויי אקלים. אם יתקבלו מדיניות לצמצום ההתחממות הגלובלית, הביקוש הראשוני הגלובלי לאנרגיה צפוי לגדול בשליש בין השנים 2010 ו-2035, הרבה פחות מאשר אם מדיניות אלה לא יאומצו. שיעור צמיחה נמוך יותר של הכלכלה הגלובלית בטווח הקצר יגרום לשינוי זניח בלבד במגמות האנרגיה והאקלים בטווח הארוך יותר.

התפתחות שווקי האנרגיה תושפע יותר ויותר מהכלכלות המתפתחות (שברובן אינן חברות ב-OECD), כפי שצופה ה-IEA. לפיכך, 90 אחוזים מתחזית הצמיחה בביקוש העולמי לאנרגיה יגיעו מכלכלות שאינן חברות ב-OECD, כשסין תהווה יותר מ-30 אחוזים. עד 2035, סין תהיה צרכנית האנרגיה הגדולה ביותר בעולם ותשתמש בכמעט 70 אחוזים יותר מארצות הברית. זאת על אף שעד 2035, צריכת האנרגיה לנפש בסין עדיין תהיה מחצית מזו שבארצות הברית. שיעורי הצמיחה בצריכת האנרגיה בהודו, אינדונזיה, ברזיל והמזרח התיכון מהירים אף יותר מבסין. כלכלות מתעוררות שולטות גם על התרחבות האספקה: העולם יסתמך יותר ויותר על תפוקת הנפט של אופ"ק, שתצמח ליותר מחצי מהסך העולמי ב-2035.

על פי התחזית של EIA לשנת 2011, צריכת האנרגיה העולמית תצמח ב-35 אחוזים בין השנים 2008 ו-2035. הצמיחה עלולה להיות איטית יותר מאחר שמאז 2011 הכלכלה העולמית נפגעה, אבל דפוסים אחרים שתוארו בדו"ח יישארו תקפים, ככל הנראה. כ-90 אחוזים מהצמיחה בביקושים העולמיים יגיעו מחוץ ל-OECD. דלקים נוזליים, מהם נפט הוא החשוב ביותר, יהוו את עיקר האספקה. אף על פי כן, כתוצאה ממחירי הנפט הגבוהים, דלקים אחרים, במיוחד מתחדשים, יהפכו יותר ויותר חשובים; לפיכך, חלקם של הדלקים הנוזליים בסך אספקת האנרגיה העולמית יקטן מ-34 אחוזים בשנת 2008 ל-29 אחוזים בשנת 2035. כמו בעבר, המשמעות של חלק קטן בצריכה עולה היא שהעולם ישתמש בכמות נפט גדולה יותר באופן אבסולוטי: 85.7 מיליון חביות ליום בשנת 2008 ו-111.2 מיליון חביות ליום בשנת 2035. הדרישה לדלקים נוזליים נשלטת על ידי סקטור התעבורה ומשקפת את העובדה שה-EIA לא צופה שינויים טכנולוגיים משמעותיים שיחליפו את השימוש בנפט. אופ"ק צפוי להשקיע מספיק כדי לשמר את חלקו בתפוקה, 40 אחוזים. כך, המשך ההסתמכות על נפט מהמפרץ צפוי להתקיים בעתיד הנראה לעין, עם כל משמעותותיו לגבי יחסים בין צרכנים ויצרנים, במיוחד אלה שבמזרח התיכון.

קוראים המעוניינים לעיין בגיליון הקודם של אקתצאדי, מוזמנים להקיש [כאן](#).